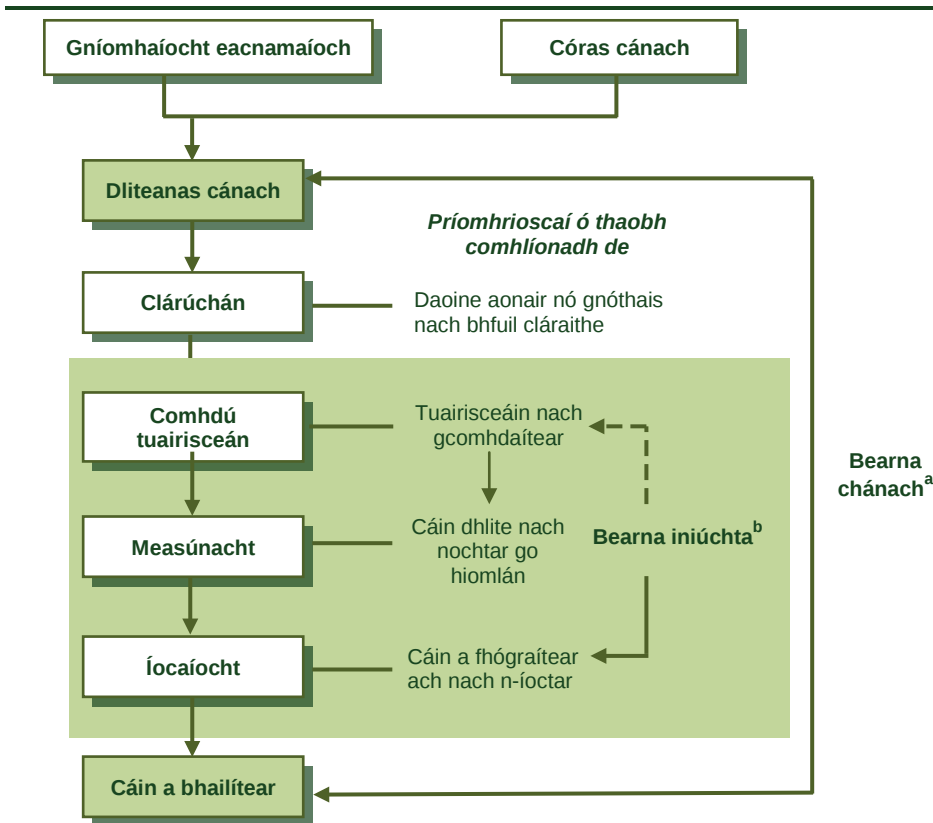

15 Comhlíonadh i measc Cáiníocóirí

15.1 Tá sé tábhacht go gcomhlíonann gach cáiníocóir a ndualgais chánach go tráthúil d'fhonn a chinntiú go dtugann an córas cánach cothrom na Féinne do chách agus go seachnaítear saobhadh trádála agus gnó. I gcás córas cánach atá bunaithe ar fhéinmheasúnú, is ann do rioscaí áirithe a fhágann go bhféadfadh sé nach mbaileofaí an cháin ar fad (Fíor 15.1). I measc na rioscaí sin tá

- riosca clárúcháin - ní chláraíonn cáiníocóirí le haghaidh na cánach cé go n-éilítear orthu amhlaidh a dhéanamh
- riosca comhdúcháin - ní chomhdaíonn cáiníocóirí na tuairisceáin riachtanacha nó cuireann faoi bhráid go déanach iad
- riosca measúnachta - ní nochtar iomlán an ioncaim ná iomlán na gcánacha atá dlite sna tuairisceáin chánach
- riosca íocaíochta - ní íoctar cánacha tar éis a bhfógartha.

Fíor 15.1 Creat Comhlíonta Cánach

Foinse: Oifig an Ard-Reachtaire Cuntas agus Ciste

- Nótaí:
- Bearna chánach^a** - coincheap eacnamaíoch a sheasann do gach gníomhaíocht gheilleagrach, idir thairfeadta agus neamhthairfeadta, sa Stát. Tugtar sainmhíniú ar an téarma mar an difríocht idir an cháin a bhaillítear agus an cháin a bhaileofaí dá gcomhlíonadh gach duine atá faoi dhliteanas a ndualgais go hiomlán.
 - Bearna iniúchta^b** - sprioc níos práinní do na Coimisinéirí Ioncaim is ea í seo sa chaoi a dtagraíonn an téarma seo don difríocht idir an méid cánach a bhaileofaí dá ndéanfaí iniúchadh ceart ar gach uile cháiníocóir cláraithe agus an méid a íocann siad dá ndeoin féin faoin gcóras féinmheasúnaithe. Tugann anailís ar thorthaí na gcásanna a roghnaítear go randamach lena n-iniúchadh faisnéis úsáideach do na Coimisinéirí Ioncaim maidir le treochtaí ó thaobh comhlíonadh de.

15.2 Chun comhlíonadh i measc cáiníocóirí a bhainistiú go héifeachtach, ní foláir do na Coimisinéirí Ioncaim (Revenue)

- a bheith ar an eolas faoi fhairsinge an neamhchomhlíonta i measc cáiníocóirí
- gníomhaíochtaí atá éifeachtúil ó thaobh costas de a dhearadh agus a chur i bhfeidhm chun neamhchomhlíonadh a bhrath
- a chinntiú go mbailítear cánacha atá dlite agus go ngearrtar pionóis orthu siúd nach gcomhlíonann a ndualgais, ionas go ndíspreagtar a leithéid d'iompar.

15.3 Tá athbhreithniú déanta sa tuairisc seo ar chur chuige na gCoimisinéirí Ioncaim i leith comhlíonadh i measc cáiníocóirí a bhainistiú agus monatóireacht a dhéanamh air.¹ I measc na nithe ar breathnaíodh orthu tá

- athbhreithniú ar an bhfaisnéis feidhmíochta a choinníonn na Coimisinéirí Ioncaim faoina n-obair iniúchta
- anailís ar an mbunachar sonraí a úsáideann na Coimisinéirí Ioncaim le taifead a choinneáil ar ghníomhaíochtaí iniúchta, agus
- athbhreithniú ar na treochtaí i dtaobh líon na cáiníocóirí a gcuirtear an dlí orthu, mar aon le torthaí na gcásanna sin.²

Comhlíonadh i measc cáiníocóirí a mheas**Meastachán ar an mbearna chánach****15.4** Ní thugann na Coimisinéirí Ioncaim meastachán ar an mbearna chánach de bharr go bhfuil imní orthu nach mbeadh a leithéid de mheastachán cruinn agus nach mbeadh sé úsáideach ar leibhéal oibriúcháin ach an oiread. Tá na Coimisinéirí Ioncaim den tuairim nach féidir bearna den sórt sin a mheas go cruinn go fóill le meastachán úsáideach, iontaofa a thabhairt ar leibhéal neamhchomhlíonta.**15.5** Déanann na Coimisinéirí Ioncaim anailís taighde rialta ar na cúinsí eacnamaíochta a bhíonn i réim agus fiosraíonn na hiarmhairtí féideartha a bheadh i gceist le hathruithe ar an gcóras bailithe cánacha. Mar shampla, foilsíodh tuairiscí le déanaí ina ndearnadh anailís ar an méadú gan choinne a tháinig ar an bhfáltas ón gcáin chorparáide in 2015 agus inar tugadh achoimre ar chlár samplála randamaí trádálaithe breosla, a mheasann na leibhéil chomhlíonta in earnáil na hola.³ Cuirtear tuairiscí rathúla ionchais i dtoll a chéile don lucht ardbhainistíochta chomh maith, ina gcuirtear faoi chaibidil na treochtaí ábhartha idir táscairí eacnamaíocha agus cánacha arna mbailiú. Tá sé mar aidhm ag an taighde sin tuiscint a fháil ar an timpeallacht ina bhfeidhmíonn na Coimisinéirí Ioncaim agus ar threochtaí comhlíonta a d'fhéadfadh a bheith ábhartha, ach níl sé ceaptha sainithint a dhéanamh ar chásanna neamhchomhlíonta ar leith.**15.6** Cuireann na Coimisinéirí Ioncaim in iúl go mbaineann siadsan agus údaráis chánacha i dtíortha eile leas as réimse leathan beart comhlíonta. Níl an anailís ar bhearnaí ach ar cheann amháin de na huirlisí is féidir a úsáid. Cé go bhféadfadh an bhearna iniúchta bonn eolais a chur faoi ríomh na bearna chánach, nó a bheith ina cuid de, tuigtear do na Coimisinéirí Ioncaim nach n-úsáideann aon údarás chánach mar thomhas neamhspleách í. Tugann na Coimisinéirí Ioncaim faoi deara freisin gur tuairiscíodh i dTuarascáil na hEagraíochta um Chomhar agus Forbairt Eacnamaíochta ar an riar chánach in 2015 nach ndéanann an chuid is mó de thíortha anailís ar bhearnaí agus, i gcás na dtíortha a dhéanann, ní fhoilsíonn ach níos lú ná ceathrú díobh na torthaí.⁴

1 Foilsíodh tuairisc chosúil in 2013, inar breathnaíodh ar ghníomhaíochtaí comhlíonta na gCoimisinéirí Ioncaim in 2012. Tuarascáil ar Chuntais na Seirbhísí Poiblí, 2012 – Caibidil 25 - Comhlíonadh i measc Cáiníocóirí.

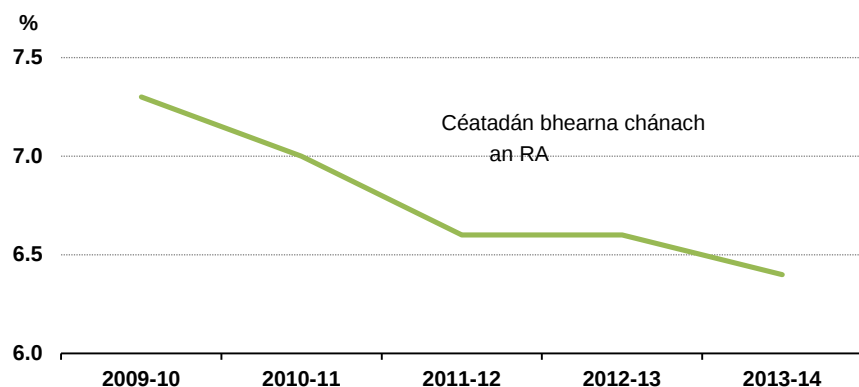
2 Níor breathnaíodh ar chomhaid cáiníocóirí aonair.

3 Féach freisin Caibidil 12 - Dul i nGleic leis an Sciúradh Breosla.

4 Tuarascáil na hEagraíochta um Chomhar agus Forbairt Eacnamaíochta (ECFE) ar an Riar Cánach, 2015: Faisnéis Chomparáideach ar Gheilleagair ECFE, Ard-Gheilleagair Eile agus Geilleagair Éiritheacha.

- 15.7** Foilsíonn Ioncam agus Custam na Banríona (HMRC) sa Ríocht Aontaithe tuarascáil ar bhearnaí cánach gach bliain. Ina thuarascáil in 2015, mheas HMRC gurbh ionann bearna chánach an RA in 2013-2014 (an bhliain is déanaí) agus £34 billiún, rud ba chomhionann le 6.4 faoin gcéad de na dliteanais theoriciúla chánach.¹ Tugann sé sin le fios gur bailíodh 93 faoin gcéad den cháin a measadh a bhí ag dul do HMRC in 2013-2014. Tá léirithe i bhFíor 15.2 an bhearna chánach mar chéatadán de na dliteanais chánach sa RA le himeacht na tréimhse 2009-2010 go 2013-2014.

Fíor 15.2 Meastachán ar an mbearna chánach mar chéatadán de dhliteanais chánach an RA, 2009 go 2014

Foinse: Ioncam agus Custam na Banríona – *Measuring tax gaps 2015*

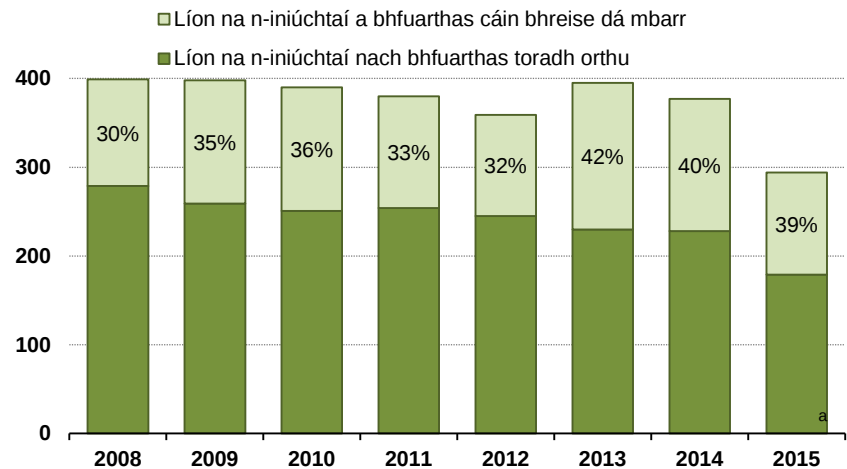
An bhearna iniúchta a mheas

- 15.8** Baineann an bhearna iniúchta le dliteanais chánach nach gcomhlíonann daoine atá cláraithe chun críche cánach iad. Féadann anailís ar chlár iniúchta randamaigh atá dea-cheaptha bonn láidir a chur faoi luacháil na bearna iniúchta foriomláine. Feidhmíonn na Coimisinéirí Ioncaim clár iniúchta randamaigh faoin ndéantar iniúchadh ar thart ar 400 cáiníocóir aonair agus gnóthas a roghnaítear go randamach gach bliain.² Tógann sé roinnt blianta iniúchtaí casta áirithe a thabhairt chun críche.

- 15.9** Tá léirithe i bhFíor 15.3 torthaí na gclár iniúchta randamaigh do na blianta 2008 go 2015. Gearradh cánacha breise mar thoradh ar na hiniúchtaí randamacha i thart ar 40% de na cásanna ar an meán le himeacht na tréimhse ó 2013 go 2015. Is méadú é sin ar chéatadán na n-iniúchtaí randamacha a bhfuarthas 'fáltas' orthu – mar eolas, fuarthas fáltas cánach breise mar thoradh ar thart ar aon trian de na hiniúchtaí randamacha a rinneadh le linn na tréimhse 2008-2012.

¹ Ioncam agus Custam na Banríona *Measuring tax gaps 2015*.

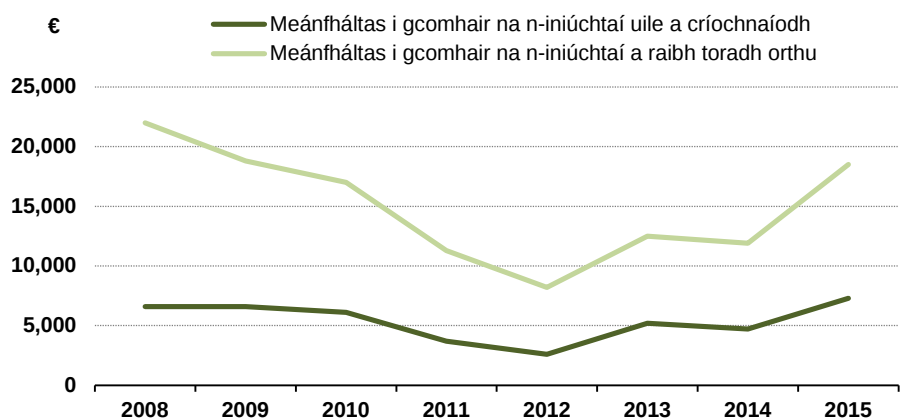
² Cuirtear cáiníocóirí ÍMAT (íoc mar a thuillir) as an áireamh go ginearálta faoin gclár iniúchta randamaigh

Fíor 15.3 Torthaí iniúchtaí randamacha, 2008 go 2015 (suas a fhad le mí an Mhárta 2016)

Foinse: Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

Nóta: a Faoi mhí an Mhárta 2016, bhí 74% de na hiniúchtaí ar tugadh fúthu in 2015 curtha i gcrích.

- 15.10** Bíonn iniúchtaí dírithe ar bhliain chánach ar leith ar an gcéad dul síos, rud a dtugtar an bhonnbhliain uirthi. Sa chás go dtagtar ar chásanna neamhchomhlíonta, áfach, féadann na Coimisinéirí Ioncaim breathnú siar ar thuairisceáin chánach maidir le blianta eile agus d'fhéadfadh sé go bhfaighfí fáltais iniúchta mar thoradh orthu siúd chomh maith. Tá leagtha amach i bhFíor 15.4 an fáltais iniúchta a fuarthas mar thoradh ar iniúchtaí randamacha ó 2008 go 2015.

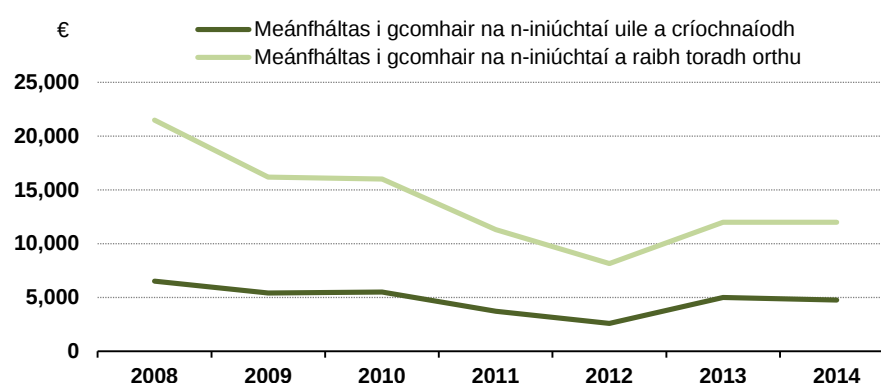
Fíor 15.4 An fáltais iniúchta^a a fuarthas mar thoradh ar iniúchtaí randamacha, 2008 go 2015 (suas go dtí mí an Mhárta 2016)

Foinse: Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

Nóta: a Tá san áireamh san fháltas cáin, ús, pionóis agus formhuirir.

- 15.11** Amhail ag deireadh mhí an Mhárta 2016, bhí beagnach 75% den chlár iniúchta randamaigh don bhliain 2015 curtha i gcrích. Tugann taithí ar an bpróiseas le fios go méadaíonn an meánfháltas a fhaightear mar thoradh ar iniúchtaí randamacha de réir mar a chuirtear tuilleadh iniúchtaí i gcrích. Dá mhéad ama a thógtar leis an iniúchadh a chur i gcrích is ea is mó an fáltais a fhaightear mar thoradh air go hiondúil.

- 15.12** Tá léirithe i bhFíor 15.5 torthaí na gclár iniúchta randamaigh ó 2008 go 2014 ag an gcéim chéanna den phróiseas .i. 15 mhí tar éis dheireadh bhliain an chlár.

Fíor 15.5 An Clár Iniúchta Randamaigh, 2008 go 2014 (an fáltas iniúchta^a 15 mhí tar éis bhliain an chláir)

Foinse: Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

Nótaí: a Meánfháltas atá i gceist anseo, agus tá san áireamh ann cáin, ús, pionóis agus formhuirir.

15.13 Chun an bhearna iniúchta a mheas, chuir an scrúdú an dliteanas bunaidh a fógraíodh i gcomparáid leis an gcáin bhreise a fuarthas mar thoradh ar na 371 iniúchadh a cuireadh i gcrích mar chuid de Chlár Iniúchta Randamaigh 2014 (féach Fíor 15.6). Is iad príomhthorthaí na anailíse sin

- nár íoc 40% de na cáiníocóirí a roghnaíodh go randamach a ndóthain cánach
- gurbh ionann an bhearna iniúchta don bhonnbhliain (2012) agus 2% (measta) den dliteanas measúnaithe deiridh.

Fíor 15.6 Rátaí comhlíonta i measc cáiníocóirí bunaithe ar Chlár Iniúchta Randamaigh 2014

	Iomlán Bonnbhliain 2012
Líon na gcásanna a cuireadh i gcrích	371
Dlíteanas iomlán na gcáiníocóirí measúnaithe sa bhonnbhliain	33,107,932
As a bhfuil mar thoradh ar iniúchadh ^a	675,360
Cion na cánach nár fógraíodh	2.04%

Foinse: Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

Anailís: Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste

Nóta: a Níl ús ná pionóis san áireamh i gcáin bhreise don bhonnbhliain.

15.14 Measadh an bhearna iniúchta de réir na gcásanna a bhí curtha i gcrích agus tá seans ann, dá bhrí sin, go dtiocfaidh athrú uirthi tar éis na hiniúchtaí amuigh a chur i gcrích. Dá measfaí an bhearna iniúchta go rialta, d'fhéadfaí tuiscint a fháil ar cibé acu a bhíonn an leibhéal ioncaim neamhfhógartha ag athrú le himeacht aimsire nó nach mbíonn.

- 15.15** Níl an bhearna iniúchta eachtarshuite ná measta ag na Coimisinéirí loncaim trí thagairt do thorthaí an chláir iniúchta randamaigh. Chun an bhearna a mheas, ní foláir an fáltas cánach breise a fuarthas mar thoradh ar iniúchtaí randamacha a chur i gcomparáid leis an dliteanas bunaidh a d'fhógair an cáiníocóir féin. Dheimhnigh na Coimisinéirí loncaim gur thosaigh siad ag taifeadadh na faisnéise sin mar chuid de fhreagra ar athbhreithniú comhlíonta cánach sa bhliain 2012.¹ Deir na Coimisinéirí loncaim, nuair a bhí an Córas Nua Bainistithe Cás á fhorbairt acu, rud a seoladh i mí Iúil 2015, nach raibh sé indéanta sonraí a ghabháil faoin dliteanas bunaidh a fógraíodh taobh istigh den am a bhí ar fáil. Bíodh sin mar atá, déanfaidh na Coimisinéirí loncaim athbhreithniú ar cén chaoi a bhféadfaí an fhaisnéis sin a thaifeadadh in eisiúintí den Chóras amach anseo.

Cáiníocóirí neamhchomhlíontacha a bhrath

- 15.16** Deir na Coimisinéirí loncaim gurb é a gcuspóir corparáideach comhlíonadh toildeonach a uasmhéadú i measc cáiníocóirí. Is í straitéis fhoriomlán na gCoimisinéirí loncaim iarracht a dhéanamh cosc a chur ar neamhchomhlíonadh ar an gcéad dul síos ach réimse beart ar leith a dhéanamh. I measc na mbeart coisctheach tá
- athbhreithniú fíorama a dhéanamh ar thaifid chomhlíonta cáiníocóirí
 - ioncam agus sonraí tríú páirtí a chur i dtuairisceáin chánach roimh ré
 - measúnú fíorama a dhéanamh ar idirbhearta tráth a bpróiseáiltear iad
 - neamh-chomhlíonadh a dhéanamh níos deacra d'aon ghnó tráth a dtugtar cánacha nó faoisimh isteach.
- 15.17** I gcás na ndaoine sin nach mbíonn comhlíontach, áfach, feidhmíonn na Coimisinéirí loncaim clár cuimsitheach idirghabhálacha spriocdhírthe, atá mar aidhm acu cáiníocóirí neamhchomhlíontacha a bhrath. Ina measc
- samhlacha réamh-mheastacha a fhorbairt le hardanailísíocht a úsáid chun patrúin iompair neamhchomhlíontaigh a bhrath ó na foinsí iomadúla sonraí agus sonraí tríú páirtí atá ar fáil faoi cháiníocóirí
 - acmhainn a fheabhsú le cásanna ardriosca a bhainistiú ach struchtúir cheantair eagraíochtúla a fhorbairt tuilleadh
 - próifiliú ardleibhéil leanúnach a dhéanamh ar chlár na gcáiníocóirí le léargas maith a thabhairt do bhainisteoirí ar na cásanna atá idir lámha acu, agus iad catagóirithe, i measc rudaí eile, de réir na hearnála trádála, na raonta ioncaim, líon na bhfostaithe agus an ghlanfhiúchais
 - clár tiomnaithe idirghabhálacha a rith maidir le comhlíonadh na riachtanas ó thaobh tuairisceán agus íocaíochtaí cánach de sna cásanna a bhaineann leis na cáiníocóirí is lú.

¹ Tuarascáil ar Chuntais na Seirbhísí Poiblí, 2012 – Caibidil 25 - Comhlíonadh i measc Cáiníocóirí.

² Tá imscrúduithe DIRT agus cistí easchósta ar dhá shampla d'imscrúduithe speisialta.

- 15.18** Scrúdaítear cásanna inar mó an baol nach bhfógrófar a dhóthain cánach ach seiceálacha nach iniúchtaí iad a dhéanamh, iniúchadh níos déine a dhéanamh ar thaifid an cháiníocóra trí thagairt do na tuairisceáin chánach a chuir sé/sí faoi bhráid nó imscrúdú speisialta a dhéanamh.² D'fhéadfadh sé go ngearraí cáin bhreise nó ús íocaíochta déanaí ar an té mar thoradh ar aon cheann de na hidirghabhálacha sin agus, i gcásanna áirithe, d'fhéadfadh sé go gcuirfí smachtbhannaí sibhialta nó coiriúil air/uirthi fiú amháin.

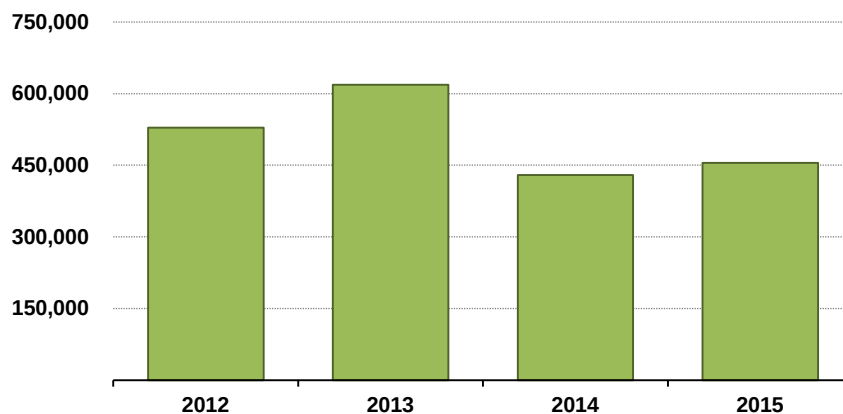
Idirghabhálacha nach iniúchtaí iad

15.19 In ionad tabhairt faoi phróisis chostasacha iniúchta ar an gcéad dul síos, i gcásanna ina ndéantar sainaithint ar riosca dliteanas gan fhógairt, déanann na Coimisinéirí Ioncaim iarracht a fháil amach an bhfuil an custaiméir comhlíontach a bheag nó a mhór ach leas a bhaint as idirghabhálacha nach iniúchtaí iad. Tá i gceist lena leithéid d'idirghabhálacha cáipéisíocht a dheimhniú agus tuilleadh faisnéise a lorg chun dul i ngleic le riosca ar leith a ndearnadh na Coimisinéirí Ioncaim sainaithint air. Ina measc tá

- breathnú ar dhearbhairte máil
- cruinneas éileamh aisíocaíochta CBL a dheimhniú
- gach ceist a fhiosrú a thagann chun solais de bharr tuairiscí idirbhirt amhrasacha
- éilimh creidmheasa cánach agus aisíocaíochta ÍMAT a dheimhniú agus seiceálacha a dhéanamh ar fhoinsí féideartha ioncaim eile nach bhfógraítear
- seiceálacha incháilitheachta a dhéanamh i dtaca le scéimeanna nochtá.

15.20 D'fhéadfadh sé go ngearraí cáin bhreise, ús agus pionóis ar an té mar thoradh ar a leithéid d'fhiosruithe, nó go ngéarófaí an cás ina iniúchadh iomlán. Tá léirithe i bhFíor 15.7 líon na n-idirghabhálacha nárbh iniúchtaí iad a rinneadh ó 2012 go 2015. Tá cion na gcásanna a bhfuarthas fáltas breise mar thoradh orthu leagtha amach i bhFíor 15.8.

Fíor 15.7 Líon na n-idirghabhálacha nárbh iniúchtaí iad a rinne na Coimisinéirí Ioncaim ó 2012 go 2015

Foinse: Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

Fíor 15.8 Idirghabhálacha nárbh iniúchtaí iad arna ndéanamh ag na Coimisinéirí Ioncaim agus na torthaí, 2012 agus 2015

	2012	2015
Líon na n-idirghabhálacha nárbh iniúchtaí iad a rinneadh	528,755	454,973
Cion de na hidirghabhálacha a bhfuarthas toradh orthu	7%	15.5%
Fáltas iomlán	€133	€313
Meánfháltas in aghaidh an cháis a bhfuarthas toradh air	€3,585	€4,438

Foinse: Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

- 15.21** Tá luaite ag na Coimisinéirí loncaim gur tháinig laghdú ar líon na n-idirghabhálacha nárbh iniúchtaí iad sna blianta 2014 agus 2015 de bharr nár tuairiscíodh ach measúnuithe nach raibh gá le haon ghníomh leantach ina leith, cé gur tuairiscíodh gach uile mheasúnú sa bhliain 2013 agus roimhe sin.¹ D'fhág sé sin gur cuireadh an measúnú tosaigh san áireamh, chomh maith le haon idirghabháil a rinneadh sa chás. Bhí cinneadh a rinne an lucht ardbhainistíochta, a raibh sé mar aidhm aige tuairisciú agus tomhas feidhmíochta a fheabhsú agus a dhéanamh níos comhsheasmhaí ar fud réigiúin na gCoimisinéirí loncaim, ina chúis le laghdú suntasach ar líon na seiceálacha dearbhaithe a tuairiscíodh in 2014 freisin.

Iniúchtaí bunaithe ar an riosca

- 15.22** Tá i gceist le hiniúchadh ag na Coimisinéirí loncaim scrúdú a dhéanamh ar thuairisceáin chánach, ar dhearbhaithe dliteanais, ar éilimh aisíocaíochta agus ar chomhlíonadh na reachtaíochta cánach ag an gcáiníocóir.
- 15.23** De bhreis ar a gclár iniúchta randamaigh, roghnaíonn na Coimisinéirí loncaim na cásanna atá le hiniúchadh ar roinnt bealaí éagsúla, lena n-áirítear trí úsáid a bhaint as an gCóras um Measúnú agus Anailís Rioscaí (REAP), a dhéanann cáiníocóirí a rangú i gcomparáid lena chéile, bunaithe ar roinnt fachtóirí riosca ar leith.² Roghnaítear cásanna ar chúiseanna eile freisin, mar shampla, tar éis eolas a fháil ó thríú páirtithe nó nuair a dhírítear isteach ar earnáil nó ar scéim ar leith.
- 15.24** Rinne na Coimisinéirí loncaim 6,110 iniúchadh a bhí bunaithe ar an riosca in 2015 agus fuarthas €318 milliún mar thoradh orthu (féach Fíor 15.9). Tá leagtha amach i bhFíor 15.10 líon na n-iniúchtaí bunaithe ar an riosca a bhfuarthas toradh orthu de réir réigiúin in 2015.

1 Is éard atá i gceist le measúnuithe ná idirghabhálacha a tharlaíonn sula ndéantar aon teagmháil leis an cáiníocóir ná leis an ngníomhaire.

2 Clár ríomhairithe um próifiliú rioscaí is ea REAP (An Clár um Measúnú agus Anailís Rioscaí) atá in úsáid ó 2008 i leith. Úsáidtear é chun cáiníocóirí a rátáil i gcomparáid lena chéile, ag baint úsáid as faisnéis ó chórais eile de chuid na gCoimisinéirí loncaim mar aon le faisnéis ó thríú páirtithe, amhail Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, an Roinn Tithíochta, Pleanála, Pobail agus Rialtais Áitiúil agus an Túdarás Náisiúnta Iompair.

Fíor 15.9 Gníomhaíochtaí iniúchta na gCoimisinéirí loncaim agus táirgeacht, 2012 agus 2015

		Réigiúin na gCoimisinéirí loncaim	Rannóg na gCásanna Móra	Imscrúduithe speisialta	Gach iniúchadh
Iniúchtaí a rinneadh	2012	8,116	202	255	8,573
	2015	5,948	130	32	6,110
% ar a bhfuarthas toradh	2012	69	62	95	70
	2015	69	52	91	68
Fáltais iomlán (€m)	2012	270	56	29	355
	2015	233	29	56	318

Foinse: Oifig na gCoimisinéirí loncaim

Anailís: Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste

Fíor 15.10 Líon na n-íniúchtaí bunaithe ar an riosca de réir réigiúin in 2015 – Réigiúin na gCoimisinéirí Ioncaim

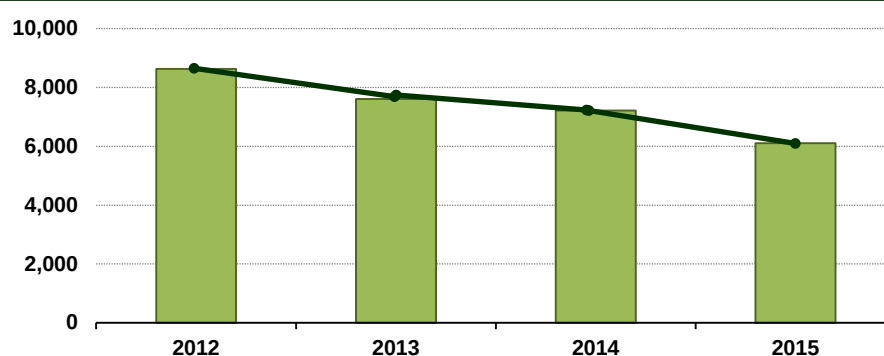
Réigiún	Líon	Líon ar a bhfuarthas toradh	% ar a bhfuarthas toradh
Réigiún na Teorann, Lár na Tíre, agus an Iarthair	1,722	1,270	74%
Baile Átha Cliath	1,488	971	65%
Réigiún an Oirthir agus an Oirdheiscirt	1,609	1,056	66%
Réigiún an Iardheiscirt	1,129	788	70%
Iomlán	5,948	4,085	69%

Foinse: Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

Anailís: Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste

15.25 Tháinig laghdú suntasach ar líon na n-íniúchtaí a rinneadh idir 2013 agus 2015 (féach Fíor 15.11). Deir na Coimisinéirí Ioncaim gur cosúil gur tháinig an laghdú seo ar líon na n-íniúchtaí de bharr go ndearnadh a n-idirghabhálacha comhlíonta a athrangú i lár 2012.¹

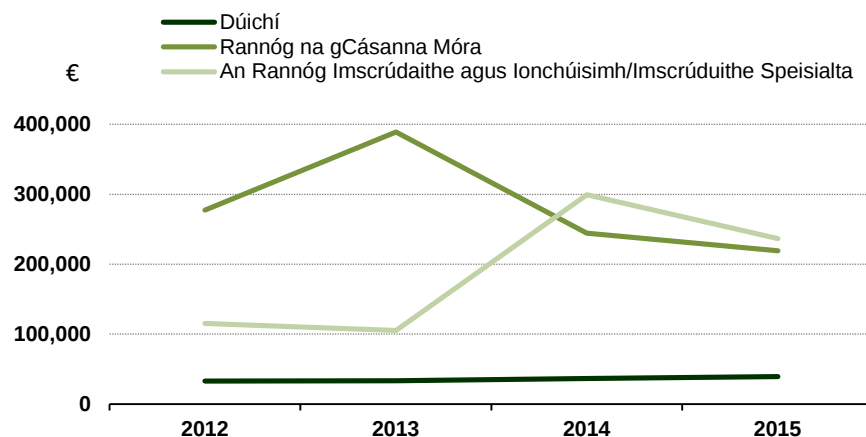
15.26 Cuireann na Coimisinéirí Ioncaim in iúl go bhfuil clár suntasach comhlíonta fós á reáchtáil acu, a bhfuil iniúchtaí agus idirghabhálacha eile nach iniúchtaí iad ina gcuid de, in ainneoin an bhrú a bhí ar acmhainní le blianta beaga anuas de bharr gur imigh roinnt ball foirne iniúchta sinsearach agus cé go rabhamar ag iarraidh acmhainn iniúchta a atógáil an t-am ar fad. Cé go bhfuil laghdú tagtha ar na figiúirí foriomlána, tá méadú tagtha ar an bhfáltas ó idirghabhálacha, mar a thuairiscítear i dtuarascálacha bliantúla na gCoimisinéirí Ioncaim, ó €492 milliún sa bhliain 2012 go €642 milliún in 2015.

Fíor 15.11 Líon na n-íniúchtaí bunaithe ar an riosca a rinneadh, 2012 go 2015

Foinse: Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

¹ Taca an ama seo, bhí coincheap na hidirghabhála comhlíonta nach iniúchadh í – eadhon ceisteanna gné agus agallaimh phróifíle – á fhorbairt agus á chur i bhfeidhm. Rinneadh idirghabhálacha a rangaití go traidisiúnta mar iniúchtaí ceiste aonair nó iniúchtaí cineáil cánach aonair a athrangú i sonraí tuairiscithe feidhmíochta mar cheist ghné nó, i gcásanna áirithe, mar agallamh próifíle. Ina theannta sin, taifeadtar nochtaí toildeonacha gan iarraidh, a thaifeadtaí mar iniúchtaí san am atá thart, mar cheisteanna gné anois, rud atá níos cirte.

15.27 Tá leagtha amach i bhFíor 15.12 an meánfháltas in aghaidh an cháis.

Fíor 15.12 Meánfháltas in aghaidh an cháis iniúchta, 2012 go 2015

Foinse: Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

Anailís: Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste

Nóta: Níl san áireamh san fhigiúr maidir le hImscrúduithe Speisialta in 2015 an cás a bhfuarthas an toradh ba mhó air.

Neamh-chomhlíonadh a dhíspreagadh

15.28 Ní dhíspeagfar na cáiníocóirí siúd a dhéanfadh machnamh ar mhoill a chur ar a dtuairisceáin chánach nó gan a gcánacha dlite a íoc ach amháin má chreideann siad go mbeadh na hiarmhairtí diúltacha ní ba mheasa ná na buntáistí a bhainfidís as i láthair na huaire. Le stop a chur ar a leithéid de dhaoine, caithfidh siad eagla a bheith orthu go mbraithfidh na Coimisinéirí Ioncaim an neamhchomhlíonadh ar bhealach tráthúil agus go mbaileofar aon chánacha amuigh, mar aon le muirear úis, go pras. I gcásanna oiriúnacha, d'fhéadfadh sé go gcuirfeadh pionóis as sáruithe ar dhualgaís an chóid cánach, lena n-áirítear ionchúiseamh coiriúil i gcásanna tromchúiseacha, leis an éifeacht dhíspreagtha ar an iomlán. Foilsítear ainmneacha agus seoltaí loiceach cánach mar dhíspreagadh breise.

Cánacha neamhíoctha arna mbrath a aisghabháil

- 15.29** Nuair a chuirtear iniúchadh i gcrích, d'fhéadfadh sé go ngearrfaí suimeanna breise i leith cáin ghannfhógartha, úis ar íocaíochtaí déanacha agus pionós maidir le cionta éagsúla (mar shampla, díolacháin gan fhógairt, ioncam fáltais nó gnóthachain chaipitiúla). Déantar tagairt don tsuim iomlán a bhailítear ón gcáiníocóir, nó a mheastar atá inbhailithe uaidh/uaithi, mar na suimeanna fáltais iniúchta nó socraíochta cánach.

Is féidir socraíochtaí iniúchta

- a íoc ina n-iomláine tráth a dtugtar an t-iniúchadh chun críche
- a íoc ina dtráthchodanna sa chás nach bhfuil ach fáil theoranta ag an gcáiníocóir ar chistí leachtacha ach go leanann sé/sí d'ioncam a ghiniúint
- a fhágáil gan íoc sa chás go n-éilíonn an cáiníocóir nach bhfuil sé/sí in ann iad a íoc.

Pionóis sibhialta

- 15.30** Tá de chumhacht ag na Coimisinéirí Ioncaim pionóis sibhialta a ghearradh ar dhaoine a dteipeann orthu tuairisceáin P35 nó CBL a chomhdú nó as cionta cánach éagsúla eile a thagann chun solais le linn iniúchadh. Tá léirithe i bhFíor 15.13 líon agus luach na bpionós sibhialta a gearradh in 2012 agus in 2015. B'ionann na pionóis a gearradh mar thoradh ar iniúchadh in 2015 agus 7% d'iomlán an fháltais iniúchta. Bhí an cion sin ag teacht leis an meánchion i mblianta eile.

- 15.31** In 2015, gearradh pionóis i mbreis is 60% de na cásanna iniúchta inar cinneadh go raibh dliteanas fáltais dlíte.

Fíor 15.13 Pionóis sibhialta a gearradh i gcásanna neamhchomhlíonta, 2012 agus 2015

		Loiceadh P35 agus tuairisceáin CBL a chomhdú	Pionóis a gearradh mar thoradh ar iniúchadh	Iomlán
Líon na gcásanna	2012	717	3,438	4,155
	2015	722	2,606	3,328
Luach na bpionós sibhialta a gearradh (€m)	2012	2.8	26.1	28.9
	2015	2.9	22.7	25.6
Meánphionós sibhialta a gearradh (€)	2012	4,000	7,590	6,950
	2015	4,017	8,711	7,692

Foinse: Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

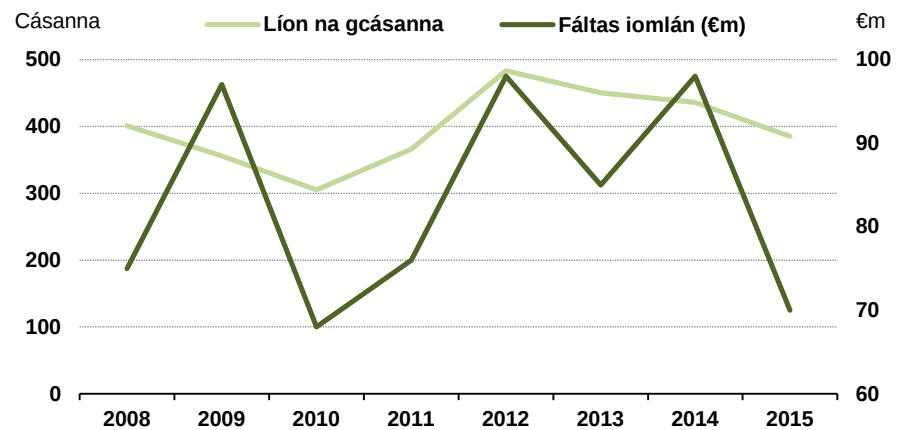
Sonraí loiceach a fhoilsiú

- 15.32** Foilsítear sonraí faoi shocraíochtaí iniúchta sa chás go nglacann na Coimisinéirí Ioncaim le suim shonraithe ar mó í ná €33,000 mar ghlanadh ar aon dliteanas breise i leith cánach, úis agus pionós.¹ Ní fhoilsítear cásanna sa chás go nglactar le nochtadh, cibé acu spreagtha nó neamhspreagtha, sa chás gur lú an tsocraíocht ná €33,000 nó sa chás nach mó an pionós ná 15% den cháin atá dlíte.

¹ Tá feidhm ag an teorainn seo ar dhliteanas a eascraíonn tar éis an 1 Eanáir 2010. B'ionann an teorainn ar dhliteanas a d'eascair idir an 1 Eanáir 2005 agus an 1 Eanáir 2010 agus €30,000. I gcás dliteanas a d'eascair roimh an 1 Eanáir 2005, ba é €12,700 an teorainn.

- 15.33** Mar atá léirithe i bhFíor 15.14, tá líon na gcásanna a fhoilsítear ag laghdú go seasta óna bhuaic sa bhliain 2012.

Fíor 15.14 Líon na gcásanna neamhchomhlíonta a foilsíodh, ó 2008 go 2015

Foinse: Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

Nóta: Bíonn suimeanna fáltas bunaithe ar shocraíochtaí agus ní léiríonn siad na suimeanna a bailíodh.

- 15.34** Cuireann na Coimisinéirí Ioncaim in iúl gur ceadaíodh le hathruithe reachtaíochta a rinneadh in 2008 agus in 2011 foilsíú a leithéid de chásanna nuair a fhaightear orduithe cúirte i ndáil le cásanna nár comhaontaíodh pionóis agus nár íocadh na socraíochtaí iontu. Is iad na hathruithe sin ba chúis le méadú ar líon na gcásanna a foilsíodh in 2012 - 2014. Tá na figiúirí a bhaineann leis an mbliain 2015 ag teacht lena mbítear ag súil leis de ghnáth.

Imghabháil chánach a ionchúiseamh

- 15.35** Cuirtear cásanna ar aghaidh chuig Rannóg Fiosraithe agus Ionchúisimh na gCoimisinéirí Ioncaim lena bhfiosrú d'fhonn iad a ionchúiseamh go coiriúil más rud é go bhfuil fianaise prima facie ann go ndearnadh cionta tromchúiseacha. Déantar an Coiste Iontrálacha na cásanna sin a mheas tuilleadh sula gcuirtear tús leis an obair fiosraithe atá dian ar acmhainní.
- 15.36** Is féidir go dtógfaidh sé roinnt blianta cás a ullmhú lena thabhairt os comhair na Cúirte. Is dá bharr sin go mbíonn roinnt cásanna imghabhála tromchúiseacha idir lámha ag na Coimisinéirí Ioncaim ag am ar bith a bhíonn ag céimeanna éagsúla den phróiseas fiosraithe agus ionchúisimh (féach Fíor 15.15).

Fíor 15.15 Stádas na gcásanna ionchúisimh atá idir lámha, 2010 go 2016 (Aibreán gach bliain)

Stádas na gcásanna ionchúisimh atá idir lámha:	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Á fhiosrú	50	69	87	101	106	122	107
Le hOifig Dhlíodóirí na gCoimisinéirí Ioncaim	14	12	23	41	43	32	23
Curtha faoi bhráid an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí	9	3	1	2	1	9	6
Treoracha eisithe ag an Stiúrthóir Ionchúiseamh Poiblí le ionchúiseamh	26	33	23	17	16	11	15
Os comhair na cúirte	17	34	48	39	33	37	15
Barántais bhinse/Barántais ghabhála Eorpacha	—	—	—	1	1	2	1
Líon iomlán na gcásanna oscailte	116	151	182	201	200	213	167

Foinse: Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

15.37 Tá léirithe i bhFíor 15.16 líon na gciontuithe a fuarthas i gcásanna a cinneadh a bhí oiriúnach le hionchúiseamh idir 2008 agus 2015, chomh maith leis na pionóis ábhartha a gearradh.

Fíor 15.16 Ionchúiseamh as imghabháil thromchúiseach cánach, 2008 go 2015

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ciontuithe a fuarthas:								
Cásanna imghabhála cánach	15	6	7	16	25	10	16	17
Cásanna imghabhála custaim agus máil	5	9	6	14	25	25	11	11
Líon iomlán na gciontuithe	20	15	13	30	50	35	27	28
Pionóis:								
Luach na bhfíneálacha (€000)	1,200	500	20	100	500	101	57	5
Pianbhreith ar fionraí	6 ^a	2	7	15	21	16 ^c	13	15 ^d
Príosúnacht	1	4 ^b	1	8	19	7 ^{ce}	4	11 ^e

Foinse: Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

- Nótaí:
- a Tugadh seacht bpianbhreith ar fionraí in 2008, ach rinneadh ceann amháin díobh a achomharc go rathúil.
 - b Gearradh pianbhreith phríosúnachta i gcúig chásanna in 2009. Rinneadh ceann amháin díobh a achomharc go rathúil, agus gearradh fíneáil €250 tar éis athbhreithniú breithiúnach.
 - c Rinneadh an Stiúrthóir Ionchúiseamh Poiblí achomharc in aghaidh bhoige dhá phianbhreith in 2013 agus gearradh pianbhreitheanna níos déine i ndiaidh na n-achomharc.
 - d Rinneadh an Stiúrthóir Ionchúiseamh Poiblí achomharc in aghaidh bhoige na bpianbhreitheanna in dhá chás. I gcás amháin, tá an duine a ciontaíodh tar éis achomharc a dhéanamh in aghaidh dhéine na pianbhreithe.
 - e Laghdaíodh déine dhá phianbhreith in 2013 agus in 2015 tar éis do cháiníocóirí achomharc a dhéanamh ina n-aghaidh.

Conclúidí agus moltaí

Comhlíonadh i measc cáiníocóirí a mheas

- 15.38** Léirigh Clár Iniúchta Randamaigh na gCoimisinéirí Ioncaim arís is arís eile le himeacht na tréimhse ó 2008 go 2015 nár íoc aon trian ar a laghad de na cáiníocóirí a ndearnadh iniúchadh orthu a ndóthain cánacha. As na cásanna siúd a roghnaíodh lena n-iniúchadh in 2015, agus a raibh an próiseas i dtaca leo curtha i gcrích, fuarthas amach nár íocadh a dhóthain cánach i 39% díobh, agus go raibh luach €18,500 de cháin gan íoc, pionóis agus ús dlite ar an meán.
- 15.39** Tomhaiseann an bhearna iniúchta an méid ioncaim a chailltear i mbliain chánach mar thoradh ar dhaoine agus ar ghnóthais atá cláraithe leis na Coimisinéirí Ioncaim nach gcomhlíonann a ndualgais ó thaobh cánach de. Rinne an Oifig seo anailís ar na sonraí ba dhéanaí a bhí ar fáil. Chuir na hiniúchtaí randamacha a rinne na Coimisinéirí Ioncaim in 2014 in iúl go raibh an bhearna iniúchta cothrom le thart ar 2% den dliteanas ar an iomlán.
- 15.40** Ní thugann na Coimisinéirí Ioncaim féin meastacháin ar an mbearna iniúchta. Bheadh a leithéid úsáideach le cur ar chumas na gCoimisinéirí Ioncaim a n-éifeachtacht ó thaobh bainistiú comhlíonta de a mheas agus a thuairisciú ar bhealach níos fearr.

Moladh 15.1

Ba chóir do na Coimisinéirí Ioncaim an bhearna iniúchta mheasta a ríomh ar bhonn bliantúil le cur ar gcumas a n-éifeachtacht ó thaobh bainistiú comhlíonta de a mheas ar bhealach níos fearr.

Freagra an Oifigigh Cuntasaíochta

Aontaithe go páirteach. Déanfaidh na Coimisinéirí Ioncaim athbhreithniú ar an ról a d'fhéadfadh a bheith ag tomhas na bearna iniúchta, lena n-áirítear leagan amach an Chláir Iniúchta Randamaigh mar atá faoi láthair, ar éifeachtacht an chláir comhlíonta a mheas.

Níl Clár Iniúchta Randamaigh na gCoimisinéirí Ioncaim ceaptha faoi láthair chun an bhearna iniúchta a mheas. Dá mbeadh, dhéanfaí cásanna a roghnú ar bhealach difriúil de bharr go mbeadh sé ríthábhachtach sampla ionadaíoch a fháil a d'fhéadfaí a úsáid leis na figiúirí don daonra iomlán a chur le chéile. Níl an Clár ionadaíoch don daonra iomlán faoi láthair.

Bheadh orainn deischoistas na samplála ionadaíche breise (ó thaobh na n-iniúchtaí spriocdhírithithe nach ndéanfaí sa chás sin) a chur faoi chaibidil i gcomhthéacs an athbhreithnithe seo. Anuas ar na figiúirí a mhéadú go simplí, bheadh orainn anailís i bhfad níos mionsonraithe a dhéanamh ar na cásanna d'fhonn tuiscint a fháil ar an iompar a bhíonn taobh thiar de na fáiltais.

- 15.41** Ní dhéanann na Coimisinéirí Ioncaim meastachán ar an mbearna chánach – staitistic níos leithne ná an bhearna iniúchta – mar gheall ar ábhair imní maidir le cruinneas a leithéid de mheastachán agus faoi cé chomh húsáideach a bheadh sé ar an leibhéal oibríochtúil. Tá na Coimisinéirí Ioncaim den tuairim nach féidir bearna den sórt sin a mheas go cruinn go fóill le meastachán úsáideach, iontaofa a thabhairt ar leibhéal neamhchomhlíonta. Bíodh sin mar atá, d'fhéadfadh anailís na bearna cánach tuiscint a thabhairt ar na cúiseanna a bhíonn le cailliúintí cánach agus cabhrú leis na Coimisinéirí Ioncaim straitéis a cheapadh leis na fachtóirí a imríonn tionchar ar chomhlíonadh cánach a mhaolú.

Moladh 15.2

Cé gur eol gur deacair an rud é an bhearna chánach a thomhas go beacht de bharr gur iomaí foinse neamhchinnteachta a d'fhéadfadh dul i bhfeidhm uirthi, ba chóir do na Coimisinéirí Ioncaim breathnú ar na féidearthachtaí i ndáil le teicnícíochtaí anailíse a chur i bhfeidhm atá ceaptha le bearnaí i rátaí comhlíonta cánach a aibhsiú.

Freagra an Oifigigh Cuntasaíochta

Aontaithe go páirteach. Ní mór infheistiú a dhéanamh in acmhainní le teacht ar mheastacháin chruinne, stóinsithe. Is é is dóichí, ámh, nach mbeach ach buntáistí teoranta ag baint lena leithéid de bheart ó thaobh oibríochta de. Baineann na hábhair imní maidir leis an anailís ar bhearnaí ar dhá phríomh-shaincheist.

Is é an chéad cheann acu ná stóinseacht nó cruinneas aon fhiigiúirí. I bhfianaise na teorann atá leis na sonraí agus na mbuillí faoi thuairim a bheadh ag teastáil, is léir go mbeadh na figiúirí ina meastacháin sa chás is fearr. Fágann nádúr an scáthghuilleagair nach féidir é a thomhas go heolaíoch, beag beann ar na cuir chuige ó bharr anuas nó ó bhun aníos (m.sh. sonraí iniúchta a úsáid) a úsáidtear.

Is é an dara ceann acu ná an bealach a n-úsáidfí meastacháin den sórt sin. I gcás na hanailíse ar bhearnaí, ní dhéanfaí sainaitheint ar chásanna aonair d'fhonn díriú ar riosca. Ní dhéanfaí éifeachtacht na gCoimisinéirí Ioncaim a thomhas ach an oiread (athraíonn bearnaí ar go leor cúiseanna éagsúla, ní bheadh bearta de chuid na gCoimisinéirí Ioncaim ach ina gcuid den scéal iomlán).

Ar na cúiseanna thuasluaite, níl na Coimisinéirí Ioncaim den tuairim go mbeadh sé fiúntach acmhainní a infheistiú i sraith iomlán uirlisí tomhaiste bearna cánach a fhorbairt. Cuimsíonn an bhearna chánach réimse iompraíochtaí agus tarlaíonn thar réimse earnálacha, áfach. Tá sé tábhachtach a thabhairt faoi deara go ndéanann na Coimisinéirí Ioncaim anailís chriticiúil ar rioscaí comhlíonta de réir earnálacha agus gníomhaíochtaí ar leith. Cuireann sé sin eolas ar fáil dúinn atá cosúil leis an eolas a gheofaí ón anailís ar bhearnaí, ach níos fearr fós, bíonn na tionscadail taighde seo dírithe ar réimsí inar féidir na torthaí a úsáid go héasca.

Mar atá nótaíte ag an Ard-Reachtaire Cuntas agus Ciste, bíonn torthaí an chlár iniúchta randamaigh ina dtáscaire úsáideach ó thaobh comhlíonadh de agus leanann na Coimisinéirí Ioncaim de shúil a choinneáil ar na torthaí agus ar na saincheisteanna a thagann chun cinn de dhroim na n-iniúchtaí.

Ina theannta sin, rinne na Coimisinéirí Ioncaim roinnt staidéar le déanaí ar chomhlíonadh sna réimsí seo a leanas:

- Margadh na hola (anailís treochtaí a foilsíodh in 2014 agus torthaí cláir náisiúnta samplála a foilsíodh in 2016)
- Tobac (suirbhéanna bliantúla ar ídiú toitíní agus toitíní féinrollta nach bhfuil dleacht Éireannach íoctha orthu, chomh maith le hanailís mhionsonraithe ar fhachtóirí geilleagracha is bonn le hídiú tobac)
- Anailís ar na hearnálacha cíosa agus tógála trí thagairt d'fhoinsí neamhspleácha sonraí chun torthaí comhlíonta na gCoimisinéirí Ioncaim a thagarmharcáil.

Ina theannta sin, i gcás réimsí áirithe, d'fhéadfadh sé go mbeadh an anailís ar bhearnaí úsáideach dá dtabharfadh sí treochtaí le fios (seachas poncmheastacháin, a bhíonn míchruinn go hiondúil) a d'fhéadfaí a chur i gcomparáid le tíortha eile. Mar shampla, leanann na Coimisinéirí Ioncaim de thacú le meastachán bliantúil an Choimisiúin Eorpaigh ar bhearna CBL gach ballstáit. In ainneoin na n-ábhar imní faoi athraitheacht na bhfigiúirí (a athraíonn go suntasach ó bhliain go bliain nuair a chuirtear sonraí nua nó buillí nua faoi thuairim san áireamh), cuireann na meastacháin sin in iúl go mbíonn bearna CBL na hÉireann faoi bhun an mheáin san Aontas Eorpach go seasta.

Cáiníocóirí neamhchomhlíontacha a bhrath

- 15.42** Tugann torthaí iniúchtaí spriocdhírthe na gCoimisinéirí Ioncaim le fios go mbíonn a gcuid oibre braite dea-dhírthe. In 2015, b'ionann cion na n-iniúchtaí bunaithe ar an riosca a bhfuarthas fáltas iniúchta ina leith agus 68%, i gcomparáid le 39% i gcás iniúchtaí randamacha. Bíonn an meánfháltas ó iniúchtaí bunaithe ar an riosca i bhfad níos airde ná an meánfháltas ó iniúchtaí randamach, leis. Tar éis do na Coimisinéirí Ioncaim a straitéis a athrú in 2012, tá níos mó béime á leagan acu ar idirghabhálacha nach iniúchtaí iad. Ar an iomlán, déantar sainaithint ar níos mó fáltais neamhchomhlíonta de bharr gníomhaíochtaí comhlíonta – .i. idirghabhálacha ar iniúchtaí iad agus nach iniúchtaí iad araon. Rinneadh suntas de, áfach, go bhfuil leibhéal na n-iniúchtaí bunaithe ar an riosca a dhéanann na Coimisinéirí Ioncaim tar éis titim nach mór 30% ó 2012 i leith.

Moladh 15.3

Ba chóir do na Coimisinéirí Ioncaim machnamh a dhéanamh ar líon na n-iniúchtaí atá bunaithe ar an riosca a mhéadú ar bhonn bliantúil, chomh maith le hiniúchtaí spriocdhírthe, a mbíonn fáltais iniúchta níos airde ag baint leo go hiondúil.

Freagra an Oifigigh Cuntasaíochta

Aontaithe go páirteach. Go bunúsach, is í an straitéis atá ann anois, mar chuid den phróiseas roghnaithe cásanna, ná go molann an roghnóir cáis don oibrí cáis an cineál idirghabhála (iniúchadh bunaithe ar an riosca san áireamh) a bheadh is oiriúnaí do na rioscaí a sainaithníodh. Is suntasach an rud é freisin gur mhéadaigh an fáltas foriomlán ó idirghabhálacha comhlíonta bliain i ndiaidh bliana le himeacht na tréimhse ó 2012 go 2015.

Is é fírinne an scéil go ndeachaigh pearsanra an-tábhachtach de chuid na Rannóige Comhlíonta ar scor agus go raibh lánchosc ar earcaíocht le linn na tréimhse atá faoi thrácht, rudaí a d'imir tionchar nár bheag ar na figiúirí a baineadh amach.